

บทที่ 5

บทสรุป

วิทยานิพนธ์นี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาค้นคว้า อุปมา อุปไมย ในพระไตรปิฎก โดยการรวบรวมมาจัดเป็นหมวดหมู่ แล้ววิเคราะห์เพื่อหาความรู้และข้อเท็จจริงทางด้าน อักษรศาสตร์ การศึกษา ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาวอินเดียมัยพุทธกาล โดยอาศัยหลักฐานจากคำอุปมา อุปไมย นั้น

ผลของการวิจัยโดยอาศัยคำอุปมา อุปไมย สรุปได้ดังนี้

ในด้านอักษรศาสตร์ มีการใช้อุปมา อุปไมย 4 วิธี คือ

1. ใช้อุปมาก่อน แล้วยกอุปไมยมาประกอบทีหลัง (อุปมา อุปไมย)
2. ยกอุปไมยก่อน แล้วใช้อุปมา มาประกอบทีหลัง (อุปไมย อุปมา)
3. ใช้อุปมาล้อมอุปไมย (อุปมา อุปไมย อุปมา)
4. ใช้อุปไมยล้อมอุปมา (อุปไมย อุปมา อุปไมย)

ใน 4 วิธีนี้ การจะเลือกใช้วิธีใด ก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของอุปนิสัยของแต่ละบุคคล คือบางคนต้องฟังตัวอย่างก่อน แล้วฟังเนื้อความ จึงจะเข้าใจ แต่บางคนต้องฟังเนื้อความก่อน แล้วจึงฟังตัวอย่าง แต่บางคนต้องฟังตัวอย่างซ้ำหรือฟังเนื้อความซ้ำ ในภาษาไทยมีการใช้เพียง 2 วิธีเท่านั้น คือ วิธีที่ 1 และวิธีที่ 2 ที่ไม่นิยมใช้วิธีที่ 3, 4 ก็เป็นเพราะภาษาไทยไม่นิยมที่จะกล่าวอุปมาซ้ำ หรืออุปไมยซ้ำ

คำอุปมาที่นำมาใช้ ล้วนเป็นสิ่งหรือข้อเท็จจริงที่อยู่ใกล้ชิดหรือมีความสัมพันธ์กับ ผู้รับฟังในชีวิตประจำวัน ในกรณีที่เป็นสิ่งที่อยู่ห่างไกลก็จะเป็นสิ่งที่ทราบชักรันโดยทั่วไป ซึ่งส่วนมากก็จะเป็นธรรมชาติ หรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ไม่นิยมยกสิ่งที่เป็นนามธรรม มาเป็นข้ออุปมา ในภาษาไทยก็นิยมใช้หลักการเดียวกันนี้

ด้านการศึกษา มีวิธีการที่ทันสมัย เช่น เกี่ยวกับการให้การศึกษาในสมัยปัจจุบัน คือ มีการพิจารณาถึงความพร้อมของผู้เรียนในแง่มุมต่าง ๆ กำหนดขอบเขตของเนื้อหาวิชาที่จะนำมาสอน ลำดับเนื้อหาวิชาให้ถูกต้อง กำหนดวิธีการสอนและการใช้อุปกรณ์การสอน เพื่อให้เหมาะสมแก่ผู้เรียนและโอกาส หลักการให้การศึกษาหรือวิธีสอนที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยปัจจุบัน ซึ่งปรับปรุงมาจากประเทศทางตะวันตกนั้น หากพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้ว จะพบว่า ไม่ได้แปลกไปจากหลักการสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงใช้เมื่อสองพันกว่าปีมาแล้ว จะแตกต่างกันบ้างก็ล้วนเป็นข้อปลีกย่อยทั้งสิ้น

ด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม ในสมัยพุทธกาลมีการตั้งถิ่นฐานกันอยู่อย่างมีความเป็นระเบียบ มีการบริหารการปกครองลดหลั่นกันไปตามลำดับดังนี้

- ครอบครัวเป็นหน่วยย่อยที่สุด มีพ่อบ้านเป็นหัวหน้าครอบครัว
- ความ หรือหมู่บ้าน เป็นที่รวมของครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัว มีผู้ใหญ่บ้าน หรือ คามณี เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน
- นิคม หรือตำบล ประกอบด้วยความหรือหมู่บ้านหลาย ๆ หมู่บ้าน มี คามณี หรือ กำนันเป็นหัวหน้า
- นคร หรือ เมือง ประกอบด้วยนิคมหลาย ๆ นิคมเข้าด้วยกัน นครที่ประกอบด้วยนิคมอันมั่งคั่งสมบูรณ์ด้วยทรัพยากร มีประชาชนเป็นอันมาก จะเป็นมหานคร หรือเมืองใหญ่ ส่วนนครที่ประกอบด้วยนิคมเล็ก ๆ มีความมั่งคั่งสมบูรณ์น้อย ประชาชนไม่มากนัก ก็เป็นเพียงนคร หรือนครเล็ก ผู้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าหรือปกครองทั้งนคร และมหานคร คือ ราชา
- ชนบท หรือประเทศ เป็นหน่วยที่ประกอบด้วยนครต่าง ๆ ผู้ทำหน้าที่เป็นประมุขของประเทศ คือ ราชา เช่นกัน

ระเบียบการตั้งถิ่นฐานและระบบการปกครองเช่นนี้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับของไทย

ดังนี้

คาม = หมู่บ้าน   นิคม = ตำบล   นคร = จังหวัด   ชนบท = ประเทศ

ความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในครอบครัว ก็คือ ระหว่างครอบครัวกับสังคมภายนอกก็คือ ส่วนคำเนโนไปบนรากฐานของความรับผิดชอบ หรือหน้าที่และฐานะในทางสังคม คือผู้มีหน้าที่ความรับผิดชอบ และฐานะตระกูลสูง จะมีอำนาจในสังคมสูง เพศชายมีความรับผิดชอบสูงในครอบครัว เพราะต้องเลี้ยงดูครอบครัว ต้องสืบตระกูล จึงได้รับการยกย่องในครอบครัวและสังคม เพศหญิงได้รับการยกย่องใน ครอบครัวและสังคมน้อย เพราะเพศหญิงเกือบไม่มีบทบาทหรือความรับผิดชอบใด ๆ เลย พราหมณ์ได้รับการยกย่อง เพราะมีบทบาทเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันมาก และยังเนื่องมาจากความเชื่อถือมาแต่เดิมอันเนื่องจากการนับถือวรรณะกัวย สำหรับกษัตริย์มีหน้าที่รับผิดชอบป้องกันอธิปไตยของบ้านเมือง จึงอยู่ในฐานะที่สำคัญเสมอมา ส่วนแพศย์ โดยเหตุที่เป็นผู้กุมอำนาจเศรษฐกิจของประเทศ จึงเป็นพวกที่มีอิทธิพลต่อบุคคลทุกระดับชั้น

ในเรื่องชนชั้นหรือวรรณะ เพราะวรรณะ 4 ได้มีมาก่อนสมัยพุทธกาลเป็นเวลา นาน หยั่งรากฝังลึกลงในสายเลือดของชาวอินเดีย จึงยังมีการยึดถือกันอย่างแพร่หลาย พระพุทธเจ้าแม้ว่าจะไม่ทรงยึดถือ แต่พระองค์ก็ทรงยอมรับความมีอยู่ของวรรณะเหล่านั้น แต่ในขณะเดียวกัน พระองค์ก็ทรงหาวิธีที่จะให้บุคคลเลิกการยึดถือในเรื่องวรรณะเสีย กล่าวได้ว่า พระพุทธเจ้าเป็นนักปฏิรูปสังคมที่สำคัญยิ่งผู้หนึ่งในสมัยนั้น

มีข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่งว่า ในวรรณะทั้ง 4 แต่เดิมมาวรรณะพราหมณ์เป็น วรรณะที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงเหนือกว่าวรรณะอื่น ๆ ซึ่งจะมีลำดับดังนี้ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ กูทร แต่มาในสมัยพุทธกาลลำดับของวรรณะกลายเป็นว่า กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ กูทร แสดงให้เห็นว่าวรรณะพราหมณ์มีอิทธิพลและได้รับการยกย่องน้อยลง โดย วรรณะกษัตริย์ขึ้นมามีอิทธิพลแทนที่ อาจเป็นไปได้ว่า เป็นเพราะอิทธิพลของบุคคลสำคัญ ในสมัยนั้น ซึ่งล้วนเป็นบุคคลที่อยู่ในวรรณะกษัตริย์ เช่น พระพุทธเจ้า หรือศาสดามหาวีระ แห่งศาสนาเชน

สำหรับการแต่งงานในสมัยนั้น มีหลายรูปแบบ แต่แบบที่เป็นที่นิยมกันโดยทั่วไป ก็คือแบบที่เรียกว่า ถาววาทะวิวาหะเป็นแบบที่ต้องใช้จ่ายสูง มีพิธีมาก ส่วนมากจึงนิยมกัน อยู่ในระหว่างบุคคลที่มีฐานะพอสมควรหรือบรรดาเศรษฐี สำหรับคนทั่วไปหากไม่จัดด้วย

แบบดังกล่าวก็อาจจะใช้แบบอื่น ๆ ที่ไม่สิ้นเปลืองมาก เช่น การหลั่งน้ำใส่มือแล้วมอบให้ไป หรือมีฉะนั้นก็มอบให้ไปเลย โดยไม่ต้องมีพิธีใด ๆ สำหรับผู้ที่อยู่ในวาระพราหมณ์ ก็มีพิธีการ แต่งงานเป็นพิเศษออกไปโดยเฉพาะ เพื่อให้เหมาะสมกับวาระของตน ปัจจุบันนี้ ชาวอินเดียโดยทั่วไปก็มีการแต่งงานเป็น 2 แบบ คือแบบหนึ่งเป็นแบบผู้หญิงให้สินสอดกับผู้ชาย คือมอบผู้หญิงให้ ในขณะที่เดียวกัน ก็มอบสมบัติให้ฝ่ายชายเพื่อไปเป็นค่าเลี้ยงดูด้วย ซึ่งเรียกว่า กัณยาทาน ส่วนอีกแบบหนึ่งเป็นแบบที่ฝ่ายชายเป็นผู้เสียค่าสินสอดให้ฝ่ายหญิงแล้ว นำเอาหญิงไป

ไทยเราก็นำเอาวิธีการบางอย่างของการแต่งงานของชาวอินเดียมาใช้ เช่น การหลั่งน้ำ และให้นำเอาศัพท์บางศัพท์มาใช้ด้วย คือ วิวาท แต่การนำเอาศัพท์วิวาทมาใช้ นั้นเห็นได้ชัดว่า เรานำเอามาแต่เพียงรูปศัพท์ เราไม่ได้คำนึงถึงความหมายเดิมของศัพท์เลย

ก้านอาชีพ มีอาชีพหลายอย่างแตกต่างกันไป ที่สำคัญคือ เกษตรกรรมซึ่งประกอบกันอย่างกว้างขวางในทุก ๆ วาระ นอกจากนี้ก็มีการเลี้ยงสัตว์ซึ่งส่วนมากก็เป็นการเลี้ยงโค พานิชยกรรม มีการค้าขายทั้งทางบกและทางน้ำ อาชีพรับราชการ การบริการ และอาชีพศิลปะต่าง ๆ อันได้แก่อาชีพช่างต่างชนิด ในบรรดาอาชีพเหล่านี้ก็มีการแบ่งออกเป็นอาชีพชั้นสูง และอาชีพชั้นต่ำ อาชีพชั้นสูงก็ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ พานิชยกรรม รับราชการ นักการบัญชี นักคำนวณ และแพทย์ ส่วนอาชีพอื่น ๆ นอกจากนี้จัดเป็นอาชีพชั้นต่ำ การแยกอาชีพเช่นนี้จะขึ้นอยู่กับเหตุผล เรื่องความยากลำบากของอาชีพเป็นสำคัญ เช่นกรณีของเกษตรกรรมซึ่งถือว่าเป็นอาชีพชั้นสูง เป็นอาชีพที่ต้องใช้อุตสาหกรรมอย่างยิ่ง ต้องมีการเรียนรู้หลายวิธีการ และหลายขั้นตอน อาชีพเกษตรกรรมนี้เช่นกัน มีข้อที่น่าสนใจว่าเป็นอาชีพสำคัญของ ราชวงศ์ในสมัยพุทธกาลที่เกี่ยว มีการสอน มีการสืบต่อคงเช่นในกรณีของศากยวงศ์ ในประวัติศาสตร์ไทยแต่เดิมมาพระมหากษัตริย์ก็ทรงประกอบเกษตรกรรมเช่นกัน แม้ว่าในปัจจุบันนี้จะไม่มี แต่หลักฐานประการหนึ่งที่ได้เห็นได้ คือ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

ในด้านชีวิตประจำวัน การแต่งกายทั้งหญิงและชายไม่นิยมแต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายเป็นชุด แต่ใช้ผ้าเป็นชิ้น ๆ ตามปกติก็จะมีเพียง 2 ชิ้น คือ นุ่งผืนหนึ่ง และหมิ่นหนึ่ง การแต่งกายแบบนี้ยังปรากฏอยู่เสมอในปัจจุบัน เครื่องแต่งกายของคนไทยในสมัยโบราณก็มีลักษณะเดียวกันนี้คือนิยมใช้ผ้าเป็นชิ้น ๆ และลักษณะการนุ่งหมิ่นก็เป็นทำนองเดียวกับของชาวอินเดีย คือการนุ่งโจงกระเบน เครื่องแต่งตัวและเครื่องประดับอื่น ๆ ของชาวอินเดียสมัยนั้นก็มี รองเท้า เข็มหู สร้อยข้อมือ พวงมาลัยดอกไม้อ

การบริโภค ประเภทเครื่องดื่ม มีการดื่มเมวเป็นประจำ มีการดื่มสุราเป็นบางครั้งบางคราว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานเทศกาลต่าง ๆ ส่วนประเภทอาหารก็มีข้าว ถั่ว ผัก มีบริโภคเนื้อสัตว์บ้างแต่ไม่มากนัก

นิยมดนตรีกันมาก เครื่องดนตรีที่เล่นกันอย่างแพร่หลาย คือ พิณ สำหรับการแสวงหาความสนุกสนานอื่น ๆ ก็มีการเล่นการพนัน การดูการละเล่นต่าง ๆ ตามงานนักขัตฤกษ์ ซึ่งก็มีอยู่ตลอดทั้งปี หมุนเวียนกันไปตามฤดูกาล

วิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้า โดยอาศัยคำอุปมา อุปไมยในพระไตรปิฎก และการวิเคราะห์หาข้อเท็จจริง ทางด้านอักษรศาสตร์ การศึกษา ประวัติศาสตร์ สังคม-วัฒนธรรม ก็โดยอาศัยคำอุปมา อุปไมยเป็นหลักและอาศัยเอกสารอื่น ๆ ประกอบบ้างตามสมควร เพื่อให้ข้อความที่กล่าวถึงนั้นมีหลักฐานและน้ำหนักมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นอื่น ๆ ซึ่งผู้สนใจควรศึกษาเพิ่มเติมได้อีกหลายประเด็น เช่นการจัดระบบสังคม เศรษฐกิจ และการคลังในสมัยพุทธกาล รวมทั้งหลักศาสนาและปรัชญาต่าง ๆ ประเด็นดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก น่าจะนำออกมาวิเคราะห์วิจัยต่อไป สำหรับผลงานชิ้นนี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งและส่วนน้อยของเรื่องในพระไตรปิฎกเท่านั้น.